

Другият въпрос е: „Изглежда, че това, което ни се полага, е молитвата, дефинирана като молба за битие. Моля се за много неща, които са ми на сърце, но какво означава „молба за битие“?“

Джусани: Първият въпрос: каква връзка има между онтологично и етично... Онтологичното: нарича се „онтологично“ това, поради което едно нещо е реално, както е фактически, както е реално едно нещо.

Ако аз трябва да използвам лъжица, извинете за сравнението, не мога да я взема, ритайки я с крак: трябва да я взема с ръка, да я хвана добре; не мога – например – да я хвана откъм най-дебелото, обемистото, и после да ям с дръжката. Действително, етиката произтича от зачитането, или от съзнанието за реалността, от нещо в своята реалност, защото ни кара да се държим, както то изисква, иначе с нещо можем да се държим зле, да вземем едно нещо за друго, да попаднем на дупка вместо на същината на въпроса.

Вторият въпрос какъв беше?

Чезана: Молим се за много неща, но какво означава да молиш да бъдеш, да се молиш да бъдеш? „Моля се за много неща, които са ми на сърце, но какво означава „молба за битие“?“

Джусани: Това, което ти е на сърце, приятелю мой, това, което ти е на сърце, е отговор, който няма да има окончателна завършеност освен накрая. Това, което ти е на сърце, е модалност, с която ти разпознаваш в една частична и ефимерна, преходна, неокончателна, непълна реалност това, което е твоето единствено желание или върхът на твоето желание, което е щастието.

Затова молбата за битие подчертава факта, че това, което ти искаш, това, което ти желаш, това, за което ти молиш, не е нищо друго освен молба за удовлетвореността, която ти очакваш пълна, в някой особен аспект от твоята личност, от твоя живот. Ако очакваш *toto*, всичко от детайла, от овладяването на детайла, грешиш.

ХРИСТОС – ЖИВОТ НА ЖИВОТА

1. „Начена да върши и учи“

Тръгнахме от тези два въпроса; какво е Бог за човека и как да Го познаем такъв, какъвто казваме, че Го познаваме?

Първият отговор е онтологичен, тоест изхожда от реалността, каквата е, от Божията реалност, каквата е, от това, което е Бог, за да ни подсказе как да се държим с Него. И така, как да Го познаем по такъв начин, че Божията реалност да придобие етично значение за нас, да ни покаже как да се държим и какво поведение да имаме пред Него?

Изходната точка е онтологична, изхождаме от реалността, каквата е. За човека Бог е всичко! А битието, това, което е, е Бог, защото „Бог е всичко“, цялото битие. Извън Бог е небитието, не друго, не нещо друго.

Впрочем, човекът признава наистина това, което Бог е, само ако във всичко, което прави, моли Бог да бъде и ако всяко негово действие е молба към Бог за битие, тоест за щастие (всеки има цел, в която ще бъде най-накрая и напълно себе си). Всяко действие е молба към Бог за битие, тоест е молитва, защото всяко действие на Аз-а, като явление, поради което се сбъдва, опитва се да се сбъдне съществуването на сътвореното същество, е опит да се утвърди собственото изпълнение.

„Вие [християните] – казва Пеги – докосвате Бог навсякъде.“⁷⁰ Каквото и да докоснем, с каквото и да влезем във връзка, ние търсим нашето изпълнение. Затова всяко съзнание за действието, когато се извършва действието, е молба към Битието за битие, то е молба от страна на причастното същество да бъде, да съществува винаги чрез всичко, което е получило, чрез всичко, което е.

Вторият отговор извлича от онтологичното откритие – Бог е всичко, а човекът е причастното същество, това е предаване, което на Себе Си прави Битието като Тайна – един въпрос на етично съзнание, тоест на поведение. Действително, ако Бог е всичко (не могат да се използват други думи), ако Бог за човека е всичко и се явява на разума като източника на битието, но човекът не иска да разбере и не помни това, сякаш Бог Го няма. За по-голямата част от нас всеки ден, който минава, е леко изпълнен с този грях. Където терминът „грях“ е сам по себе си точен и носи отвътре не добродушието, а тъгата от това, когато казваме: „Виж, този човек направи така и така: колко жалко, изгубил си е разума!“. По подобен начин, за Бог: „Не е признат: колко жалко!“ [На италиански език един и същ термин – *peccato* – означава и *грях*, и *жалко*. Б. пр.].

Как да познаем Бог така? Как да познаем с увереност и яснота, че Той е всичко, поради което човекът не може да действа, освен молейки за това, което вече е получил от Него: битието, съпричастността към битието, сътвореното битие, тоест причастното битие?

Как да Го познаем? Нужно е да Го осъзнаем. Това засяга познавателната сила на разумния човек. Разумът е съзнание за реалността според целокупността на нейните фактори. Затова да осъзнаем нещо, означава да открием нещото според неговата целокупност. В нашия случай обектът, за който говорим, обектът, който ни интересува, поставеният като тема обект е Бог: как човекът схваща Бог и как Бог изглежда, трябва да изглежда на човека.

Така разумът, забелязвайки, че Бог е източникът на всичко, че Тайната е в началото на всичко, също се стреми да открие как да се държи с Бог, как да се отнася с Бог, и затова – да открие пътищата, от които следват моралните закони.

Но тук се наложи да отбележим наистина енигматичен качествен скок.

⁷⁰ Срв. Ch. Péguy, *Véronique. Dialogo della storia e dell'anima carnale*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2002, p. 256; превод наш.

Тайната, източник и съдба на цялата сътворена реалност, пожела да има един човек, роден от жена, който направи човешка кариера като всеки човек, човека Исус от Назарет, и искайки да се предаде на хората чрез този човек, Го направи Свой още от първия миг на зачеването, приемайки тайнствено Неговия Аз в Словото, във Второто лице на Пресветата Троица, правейки Го затова пряко съпричастник в природата на Бог: върховна тайна в историята на човека и на Космоса. Поради това Исус от Назарет е „Исус, наречен Христос“.

Да виждаме, да слушаме и да следваме този Човек, е целият източник на християнския морал. Тайната пожела човека Исус, за да бъде преди всичко инструмент на поучение за всички хора – на върховното житейско учение, което е това относно Бог, – единствен Учител („А вие недейте се нарича учители; защото един е вашият Учител. Всички вие сте ученици, братя“)⁷¹ и следователно, пример в това, което правел, на това, което казвал майсторски, което предавал като учение: начена да върши и учи. Господ Исус начена да върши и учи.

Говорейки за Бог, не можем да учим, освен на нещо, което е пре-окупирано, което е заело преди това собствената ни душа, цялата душа.

Най-възвишеното нещо на една морална нагласа като тази, на която Христос ни учи, е, че всяко действие, като връзка с Бог, с Исус, с човешкостта на отделния човек и на обществото, е приятелство. Всяка човешка връзка, действително, или е приятелство, или е липсваща, дефицитна, лъжовна.

Затова човекът Исус каза: „Отче, ако може, да не умирам така, но не Моята, а Твоята воля нека бъде“.⁷² И така беше учител и наставник, поучител на всички човеци, минавайки през Своята смърт, приемайки смъртта за хората. „Той ме възлюби и за мен предаде Себе Си“;⁷³ казваше св. Павел.

Всяка връзка е приятелство, доколкото е дар, представлява или има възможността да бъде дар, който ни идва от Бог или от Христос, или от Църквата, или от историята на човека: дар е приятелството, който ние приютяваме. Всичко, което ни е дадено от Бог, Христос, Църквата или от историята на човека като предаваемост на всички хора, за всички хора, е дар, който ние приютяваме, приемаме. А да приемем и приютим този дар, прави взаимна любовта, която този, който е дарил, притежава, показва: да го приемем, е любовта, която показваме ние на този, който ни е дал дара.

В този смисъл приятелството е взаимност на даряване, на любов, защото за едно сътворено същество като човека върховната форма на любовта към Бог е да приеме, че е създадено от Него, да приеме да бъде, да приеме битието, което не е собствено: дадено е.

2. Едно настоящо Събитие

Присъствието на Исус Христос, което е ежедневно и ежечасно в живота на кръстения, тоест на този, който е бил избран от Него самия, на Когото Отец е дал в ръцете всички човеци, е събитие.

Това присъствие е, следователно, за цялото човечество, защото кръстеният е този, който е избран като точка на преход и предаване на това, което Бог предлага на човека, на дара, който на Себе Си прави на човека, на цялото човечество. Да помислим, например, за този детайл: ако аз съм бил кръстен, то е, защото силата на Тайната, която ме е преобразила в Кръщението, чрез мен искаше да премине, по много пътища и поводи, към други. Това е онтологията на новата връзка с всичко: връзката между кръстения и всички хора произтича от тази цел, която Тайната, в Кръщението, ни е предала. И Тайната е започнала да ни кара да познаем, с енергията, която ни е дала в Кръщението, целта, която е имала, избирайки ни.

⁷¹ Срв. Мат. 23:8.10.

⁷² Срв. Лук. 22:42.

⁷³ Срв. Еф. 5:2.

Оттук се задейства етиката, поведението, което трябва да следваме, което аз трябва да следвам, когато осъзнавам моето Кръщение, което не може да бъде забравено в никое действие; в никой ден и в никой час човекът няма право на забравяне на този избор. Неговата цел преминава през цялата вроденост на човешкия феномен, на жеста и на ангажимента на човека, надминава ги отвсякъде. В този смисъл винаги сме казвали, че мигът има вечна стойност, той е връзка с осъщественото Безкрайно, като най-великото действие, най-великата епопея, най-великата история.

И така, *присъствието на Исус Христос е събитие*, според това колко дарената ни харизма ни прави чувствителни да възприемем (и в която сме убедени!), то е Събитие, което срещаме в настоящето, в часа, при обстоятелствата, които разширяват доказателството за една компания по призвание като извънредност на тайната на Църквата, тайнствено Христово тяло.

Свръхестествена, казвали сме го много пъти, е човешка реалност, в която присъства тайната на Христос, естествена реалност е – в смисъла, който се показва и се специфицира с човешки образ, – в която присъства тайната на Христос. Църквата е тази, която изпъква редом с мен. Изпъкна редом с мен при определени обстоятелства, с баща ми и майка ми, после в семинарията, по-после, когато започнах да откривам хора, които ставаха внимателни и дружелюбни към мен, защото казвах някои неща, и накрая, бях сякаш въдворен в една компания, която правеше и която прави непосредствена за мен тайната на Църквата; затова е извънредност на Христовото тяло. Това е компанията „по призвание“, сиреч компанията, която ни предполага, доколкото поражда опита и е породена от опита, при който харизмата ни е докоснала.

Св. Августин казва: *In manibus nostris sunt codices, in oculis nostris facta.*⁷⁴ *In manibus nostris sunt codices*, Евангелията, които трябва да се четат, Библията, която трябва да се чете; но не бихме знаели как да ги четем без другия параграф: *in oculis nostris facta*. Присъствието на Исус е подхранвано, утешавано, показвано от четенето на Евангелията и на Библията, но е осигурено и става очевидно между нас чрез един факт, чрез факти като присъствия. За всеки има факт, който е имал значение, присъствие, което е повлияло върху целия живот: просветлило е начина да възприема, да чувства и да върши. Това се нарича „събитие“. Това, в което сме въведени, остава наистина живо, сбъдва се всеки ден; затова всеки ден ние осъзнаваме, трябва да осъзнаваме събитието, както ни се е случило, състоялата се среща.

Приключвам това подчертаване на мои тревоги, като казвам: Христос – това е името, което указва и определя една реалност, която съм срещнал в живота си. Срещнал съм: чух да се говори за нея първо като малък, като момче и т.н. Можем да станем големи и тази дума е знайна, но за много хора не е срещнат, не е реално изпитван като настояще; докато Христос се натъкна на моя живот, моят живот се натъкна на Христос именно за да се науча да разбирам как Той е невралгичната точка на всичко, на целия ми живот. *Той е животът на моя живот, Христос*. В Него се събира всичко, което аз бих искал, всичко, което аз търся, всичко, което аз жертвам, всичко, което в мен еволюира от любов към хората, с които ме е събрал.

Както казва Мьолер в една фраза, която съм цитирал много пъти: „Аз мисля, че не мога повече да живея, ако не Го чувам вече да говори“.⁷⁵ Това е фраза, която бях сложил под едно изображение на Карачи, изобразяващо Христос, когато бях в лица. Може би една от фразите, които най-много съм помнил през живота си.

Христос, живот на живота, увереност за добрата съдба и компания за всекидневния живот, близка и преобразяваща в добро компания: това представлява Неговата ефикасност в моя живот.

⁷⁴ Sant'Agostino, *Sermo 360/B,20: Sermo sancti Augustini cum pagani ingrederentur*.

⁷⁵ Срв. J.A. Möhler, *Dell'unità della Chiesa*, Tipografia e libreria Pirota e C., Milano 1850, p. 52; превод наш.

Моралът не само тръгва отгук, но и само тук нишката на нравствеността се засвидетелства и запазва.

Св. Петър не сложи като мотив на своята любов към Христос факта, че е опростен в много свои недостатъци, в много свои грешки, в много свои предателства; не направи списък на своите грешки. Когато се окажа пред Него след Неговото възкресение, онзи път, когато се окажа лице в лице с Христос и Христос го попита: „Симоне, ти обичаш ли Ме?“, Му каза: „Да“. Връзката с това Негово Слово, което е най-човешкото и най-божественото, е това, което прави да прегърнем в нашето всекидневно съществуване всичко. Всекидневен трябва да бъде споменът за Него, всекидневен трябва да бъде устремът, с който Той става близък, радостна трябва да стане компанията с Него, а споменът за Него радостни трябва да ни остави при всяко обстоятелство, във всяко положение, защото в Теб, о, Господи, се възплъщава обичта, с която Тайната ме обича. Така имаме увереност, че ще постигнем щастливата участ, и имаме надежда за целия развой на живота.

„Да, Господи, Ти знаеш, че аз Те обичам.“ Да съм сгрешил и предал хиляди пъти за трийсет дена, това остава, трябва да остане! Струва ми се, че това не е самонадеяност, а изненадваща, немислима и неизказана благодат, както казваше Микеланджело Буонароти: „Но какво мога аз, Господи, ако при мен не дойдеш / с обичайната неизказана благодат?“. ⁷⁶

Христос и онова „да“ на Него: това, парадоксално, е по човешки най-лесният аспект – казвам го малко самонадеяно, малко ентусиазирано – или, така или иначе, по-приемлив от целия морален дълг, който имаме в света. Защото Христос е Словото, което всичко разгръща: Христос е човек, Който е живял преди две хиляди години като всички други, но Който, възкръснал от смъртта, с обземащата сила на Тайната в Себе Си, на която бил съпричастен в Своята природа, ни връхлита ден по ден, час по час, действие по действие.

Целокупността на присъствието и на претенцията на Тайната върху нашия живот („Бог – всичко във всичко“) и на Христос, на Исус от Назарет, на младия човек от Назарет, Исус, Който е Тайната, станала Христос, Негов Помазаник, целокупността на великата фигура, на необятната фигура, на внушителния намек, че Бог, думата „Бог“ е в нашето сърце и на нашите устни, целокупността на това близко, всекидневно и ефикасно присъствие, на тази толкова странна, колкото и очевидно непреодолима компания, тази целокупност обяснява това да кажем „Ти“: „Ти“ на Бог трябва да кажем и „Ти, о, Христе“ трябва да кажем на човека Исус от Назарет.

И Тайната, и Нейното физическо присъствие в нашия живот са източник на връзката, която имаме с истината и с цялата реалност, и всичко това става източникът също на онова, което казахме, че е приятелство. Няма връзка пред Теб, о, Христе, когато те срещам, преживявайки спомена за Теб, не мога да имам никаква човешка връзка, от никакъв род, с никого, без темата, идеалът на приятелството да не бъде преследван. Ако, както Ти гледаше всички хора, с които говореше или които Ти отговаряха, или с които не е имало никакъв диалог – дори Пилат, дори първосвещениците, – ако връзката, която Ти имаше с тях, която, както е показано в цялото Ти Страдание, беше изпълнена със страст към тяхната участ, към съдбата на техните личности, изпълнена с любов към тях, ако тя беше от тях приета, ако се бяха разбрали и бяха в съглашение с Теб, думата „приятелство“ щеше да бъде единствената, която можеха да използват за връзката с Теб. Думата „приятелство“ е единствената, която можем да използваме за връзката между нас и Него.

Св. Максим Изповедник, един велик Отец на Църквата, дава за Него чудното обяснение, което вече припомним: „Христос е [...] всичко у всички [независимо дали сме добри, или сме лоши, или сме разсеяни, или сме в засада, или сме в играта]. Той, Който всичко съдържа в Себе Си, според уникалната, безкрайна и премъдра сила на Своята доброта – като

⁷⁶ Срв. Микеланджело Буонароти, *Безкрайните ми мисли, все греховни*. В: *Лирика*, Народна култура, София 1970, прев. Драгомир Петров, с. 137: „Безкрайните ми мисли, все греховни, / в последните години на живота / бих искал да сбера в една с охота / и тя да ми е вожд към дни върховни. / Но, Господи, нима са те виновни, / без старата ти помощ силна?“.

средоточие, в което се събират линиите [всички линии на Сътворението: това е онтологичното раждане, това е погледът на онтологията, от която цялата наша нагласа в живота трябва да се роди], – за да може създанията на единствения Бог да не останат чужди и враждебни помежду си, а да имат общо място, където да проявят своето приятелство и своя мир“.⁷⁷ Това е обобщението на духа, в който говорихме и мислихме в тези дни.

⁷⁷ Срв. Преподобни Максим Изповедник, *Мистагогия*, цит. пр., с. 158.